

بررسی نقش کنترل‌های داخلی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی

زهرا کسرائی

دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی الکترونیکی ایرانیان، تهران، ایران. (نویسنده مسئول).

Zahra.kassraei.1403@gmail.com

حمید روان پاک نودژ

استادیار گروه مالی و حسابداری، موسسه آموزش عالی الکترونیکی ایرانیان، تهران، ایران.

Hamid.ravanpak@iranian.ac.ir

چکیده

اعتماد به صورت‌های مالی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارایی بازار سرمایه و تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی است. در سال‌های اخیر، افزایش رسوایی‌های مالی و ضعف در شفافیت گزارشگری، ضرورت توجه به سازوکارهای تقویت‌کننده اعتماد را بیش از پیش آشکار ساخته است. یکی از مهم‌ترین این سازوکارها، استقرار و اجرای اثربخش کنترل‌های داخلی در سازمان‌ها است. هدف این پژوهش بررسی نقش کنترل‌های داخلی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی و شناسایی مهم‌ترین ابعاد اثرگذار آن از دیدگاه خبرگان حوزه حسابداری و حسابرسی است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی و از نظر روش، کیفی - تحلیلی است. اطلاعات مورد نیاز از طریق مصاحبه با خبرگان حوزه حسابداری، حسابرسی و مدیران مالی شرکت‌های بورسی گردآوری شد و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان پس از بررسی و دسته‌بندی، مورد تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش نشان داد مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش اعتماد به صورت‌های مالی شامل ارزیابی ریسک، نظارت مستمر، محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی، کیفیت اطلاعات و ارتباطات و فعالیت‌های کنترلی است. در میان این عوامل، ارزیابی ریسک و نظارت مستمر بیشترین اهمیت را از دیدگاه خبرگان داشته‌اند. نتایج پژوهش همچنین نشان داد که در برخی شرکت‌ها، فاصله قابل توجهی میان الزامات کنترل داخلی و اجرای واقعی آن وجود دارد و همین موضوع می‌تواند اعتماد استفاده‌کنندگان را کاهش دهد. در نهایت، تقویت نظام ارزیابی ریسک، افزایش استقلال کمیته حسابرسی، بهبود شفافیت گزارش‌دهی و ارتقای کیفیت نظارت داخلی، به عنوان مهم‌ترین راهکارهای افزایش اعتماد به صورت‌های مالی پیشنهاد شد.

کلمات کلیدی: کنترل‌های داخلی، اعتماد به صورت‌های مالی، ارزیابی ریسک، کمیته حسابرسی.

مقدمه

اعتماد به صورت‌های مالی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارایی بازار سرمایه و تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی است. سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، سهامداران و سایر ذی‌نفعان برای ارزیابی وضعیت مالی و عملکرد شرکت‌ها، به اطلاعات ارائه‌شده در صورت‌های مالی اتکا می‌کنند. بنابراین هرگونه کاهش در قابلیت اتکای اطلاعات مالی می‌تواند منجر به کاهش اعتماد عمومی، افزایش ریسک سرمایه‌گذاری و تضعیف شفافیت در بازارهای مالی شود. در سال‌های اخیر، وقوع رسوایی‌های مالی و بروز تخلفات در برخی شرکت‌ها، اهمیت توجه به کیفیت گزارشگری مالی و تقویت

سازوکارهای نظارتی را بیش از پیش آشکار کرده است. یکی از مهم‌ترین ابزارهای افزایش قابلیت اتکای اطلاعات مالی، استقرار و اجرای اثربخش کنترل‌های داخلی در سازمان‌ها است. کنترل‌های داخلی مجموعه‌ای از سیاست‌ها، رویه‌ها و اقدامات نظارتی هستند که با هدف کاهش خطا، پیشگیری از تقلب، حفاظت از دارایی‌ها و افزایش صحت گزارشگری مالی طراحی می‌شوند. وجود یک سیستم کنترل داخلی مناسب می‌تواند زمینه شفافیت بیشتر، کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و بهبود اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی را فراهم کند. از این رو، در سال‌های اخیر توجه نهادهای حرفه‌ای و نهادهای ناظر بازار سرمایه به موضوع کنترل داخلی افزایش یافته است. در ایران نیز با گسترش بازار سرمایه و افزایش اهمیت شفافیت اطلاعات مالی، ضرورت توجه به کنترل‌های داخلی بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته است. سازمان بورس و اوراق بهادار تهران شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس را ملزم به ارائه گزارش کنترل داخلی کرده است تا از این طریق کیفیت گزارشگری مالی و سطح اعتماد سرمایه‌گذاران افزایش یابد. با این حال، برخی شواهد نشان می‌دهد در بعضی شرکت‌ها کنترل‌های داخلی بیشتر جنبه ظاهری و تشریفاتی داشته و در عمل از اثربخشی کافی برخوردار نیستند. این مسئله می‌تواند موجب کاهش اعتماد استفاده‌کنندگان و ایجاد فاصله میان الزامات قانونی و عملکرد واقعی شرکت‌ها شود. با توجه به اهمیت اعتماد در بازار سرمایه و نقش کنترل‌های داخلی در تقویت آن، این پژوهش تلاش دارد مهم‌ترین عوامل مرتبط با کنترل داخلی را که می‌توانند موجب افزایش اعتماد به صورت‌های مالی شوند، از دیدگاه خبرگان حوزه حسابداری، حسابرسی و گزارشگری مالی بررسی کند. نتایج این پژوهش می‌تواند به مدیران شرکت‌ها، نهادهای نظارتی، کمیته‌های حسابرسی و فعالان بازار سرمایه در جهت بهبود کیفیت کنترل‌های داخلی و ارتقای اعتماد استفاده‌کنندگان کمک کند.

بیان مسئله

اعتماد به صورت‌های مالی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کارایی بازار سرمایه و تصمیم‌گیری اقتصادی استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی است. سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر ذی‌نفعان برای ارزیابی عملکرد و وضعیت مالی شرکت‌ها، به اطلاعات ارائه‌شده در صورت‌های مالی اتکا می‌کنند. بنابراین، هرگونه ضعف در کیفیت گزارشگری مالی می‌تواند موجب کاهش اعتماد، افزایش ریسک سرمایه‌گذاری و تضعیف شفافیت در بازار سرمایه شود. در سال‌های اخیر، وقوع رسوایی‌های مالی و افشای تخلفات حسابداری در برخی شرکت‌ها، اهمیت توجه به سازوکارهای نظارتی و کنترل‌های داخلی را بیش از گذشته آشکار کرده است. کنترل‌های داخلی به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای نظارتی، نقش مهمی در پیشگیری از تقلب، کاهش خطا، حفاظت از دارایی‌ها و افزایش قابلیت اتکای اطلاعات مالی دارند. وجود یک سیستم کنترل داخلی اثربخش می‌تواند موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالی و افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به اطلاعات مالی شود. به همین دلیل، در بسیاری از کشورها و همچنین در ایران، نهادهای ناظر بازار سرمایه توجه ویژه‌ای به استقرار و ارزیابی کنترل‌های داخلی داشته‌اند و شرکت‌ها ملزم به ارائه گزارش‌هایی درباره وضعیت کنترل داخلی شده‌اند. با وجود این، شواهد نشان می‌دهد در برخی شرکت‌ها کنترل‌های داخلی بیشتر جنبه ظاهری و تشریفاتی داشته و در عمل از اثربخشی کافی برخوردار نیستند. همچنین در برخی موارد، ضعف نظارت، نبود شفافیت کافی و اجرای ناقص کنترل‌ها موجب کاهش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی شده است. از سوی دیگر، هنوز درباره اینکه کدام ابعاد کنترل داخلی بیشترین نقش را در افزایش اعتماد دارند، اتفاق نظر کاملی وجود ندارد. بر همین اساس، مسئله اصلی این پژوهش بررسی نقش کنترل‌های داخلی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی و شناسایی مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر این موضوع از دیدگاه خبرگان حوزه حسابداری، حسابرسی و گزارشگری مالی است. این پژوهش تلاش دارد با بررسی دیدگاه

متخصصان، شناخت بهتری از عوامل مؤثر بر اعتماد به صورت‌های مالی ارائه دهد و راهکارهایی برای تقویت کنترل‌های داخلی و بهبود شفافیت گزارشگری مالی پیشنهاد کند.

مبانی نظری پژوهش

کنترل‌های داخلی یکی از مهم‌ترین ابزارهای نظارتی در سازمان‌ها محسوب می‌شوند که با هدف افزایش قابلیت اتکای اطلاعات مالی، کاهش خطا و پیشگیری از تقلب طراحی و اجرا می‌گردند. وجود یک سیستم کنترل داخلی مناسب می‌تواند موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالی، افزایش شفافیت اطلاعات و ارتقای پاسخگویی مدیران شود. در محیط‌های اقتصادی که استفاده‌کنندگان برای تصمیم‌گیری به اطلاعات مالی اتکا می‌کنند، اثربخشی کنترل‌های داخلی نقش مهمی در ایجاد اعتماد نسبت به صورت‌های مالی دارد. به همین دلیل، در سال‌های اخیر توجه نهادهای حرفه‌ای و نهادهای ناظر بازار سرمایه به تقویت کنترل‌های داخلی افزایش یافته است. اعتماد به صورت‌های مالی زمانی شکل می‌گیرد که استفاده‌کنندگان اطمینان داشته باشند اطلاعات ارائه‌شده از کیفیت، شفافیت و قابلیت اتکای کافی برخوردار است. در این میان، عواملی مانند ارزیابی ریسک، نظارت مستمر، محیط کنترلی اخلاقی، کیفیت اطلاعات و گزارش‌دهی شفاف می‌توانند نقش مهمی در تقویت اعتماد ایفا کنند. همچنین وجود کمیته حسابرسی مستقل و حسابرسی داخلی اثربخش، موجب افزایش نظارت بر فرآیند گزارشگری مالی و کاهش احتمال تحریف اطلاعات می‌شود. در مجموع، کنترل‌های داخلی را می‌توان یکی از مهم‌ترین سازوکارهای افزایش اعتماد و بهبود کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌ها دانست.

مروری بر پیشینه پژوهش

در پژوهش‌های انجام‌شده، کنترل‌های داخلی به عنوان یکی از عوامل کلیدی در افزایش قابلیت اتکای گزارشگری مالی و تقویت اعتماد استفاده‌کنندگان معرفی شده است. نتایج تحقیقات داخلی نشان می‌دهد اجرای دستورالعمل کنترل‌های داخلی در شرکت‌ها، به طور معناداری باعث افزایش اعتماد سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان و سایر گروه‌های استفاده‌کننده می‌شود و در میان مؤلفه‌های کنترل داخلی، «ارزیابی ریسک» و «نظارت مستمر» نقش پررنگ‌تری در ایجاد اعتماد دارند. همچنین برخی مطالعات بیان کرده‌اند که در عمل، بسیاری از شرکت‌ها کنترل‌های داخلی را به شکل کامل و اثربخش اجرا نمی‌کنند و فعالیت کمیته‌های حسابرسی گاهی بیشتر جنبه تشریفاتی دارد تا ماهوی. در تحقیقات خارجی نیز ضعف کنترل داخلی با کاهش کیفیت اطلاعات مالی، افزایش عدم تقارن اطلاعاتی، رشد مدیریت سود و بالا رفتن هزینه سرمایه ارتباط دارد. به طور کلی پیشینه پژوهش تأکید دارد که تقویت کنترل‌های داخلی می‌تواند موجب بهبود شفافیت و افزایش اعتماد به صورت‌های مالی شود.

ضرورت انجام پژوهش

با وجود انجام پژوهش‌های متعدد درباره کنترل‌های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی، هنوز درباره مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش اعتماد به صورت‌های مالی، به‌ویژه در فضای اقتصادی و بازار سرمایه ایران، ابهام‌هایی وجود دارد. بسیاری از مطالعات پیشین بیشتر بر جنبه‌های فنی کنترل داخلی یا پیامدهای مالی آن تمرکز داشته‌اند و کمتر به بررسی نقش ابعاد مختلف کنترل داخلی در ایجاد اعتماد استفاده‌کنندگان پرداخته‌اند. همچنین بخش قابل توجهی از پژوهش‌ها به صورت کمی انجام شده و کمتر از دیدگاه خبرگان و متخصصان حوزه حسابداری، حسابرسی و بازار سرمایه به این موضوع توجه شده است. از سوی دیگر، شواهد موجود نشان می‌دهد در برخی شرکت‌ها میان الزامات قانونی کنترل داخلی و اجرای

واقعی آن فاصله وجود دارد و همین مسئله می‌تواند موجب کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی شود. بنابراین، نیاز به پژوهشی که بتواند مهم‌ترین عوامل مرتبط با کنترل داخلی و نقش آن‌ها در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی را از دیدگاه خبرگان شناسایی و بررسی کند، بیش از پیش احساس می‌شود. این پژوهش تلاش دارد با تمرکز بر این موضوع، درک بهتری از عوامل اثرگذار بر اعتماد به صورت‌های مالی ارائه دهد و زمینه‌ای برای بهبود کیفیت گزارشگری مالی و تقویت شفافیت در بازار سرمایه فراهم سازد.

چارچوب مفهومی پژوهش

در این پژوهش، کنترل‌های داخلی به عنوان عامل اصلی مؤثر بر افزایش اعتماد به صورت‌های مالی در نظر گرفته شده است. بر این اساس، اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی تحت تأثیر میزان اثربخشی کنترل‌های داخلی در سازمان قرار دارد. مهم‌ترین مؤلفه‌های مورد توجه در این پژوهش شامل ارزیابی ریسک، نظارت مستمر، محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، گزارش‌دهی شفاف داخلی، کیفیت اطلاعات و ارتباطات و فعالیت‌های کنترلی است. هر یک از این مؤلفه‌ها می‌توانند از طریق افزایش شفافیت، کاهش خطا، پیشگیری از تقلب و بهبود کیفیت گزارشگری مالی، بر میزان اعتماد استفاده‌کنندگان اثرگذار باشند. در این چارچوب، ارزیابی ریسک و نظارت مستمر به عنوان عوامل کلیدی در شناسایی و کنترل نقاط ضعف مطرح می‌شوند و محیط کنترلی مناسب نیز زمینه اجرای صحیح سایر کنترل‌ها را فراهم می‌کند. همچنین کیفیت اطلاعات، شفافیت گزارش‌دهی و اجرای فعالیت‌های کنترلی می‌تواند موجب افزایش قابلیت اتکای صورت‌های مالی و کاهش عدم تقارن اطلاعاتی شود. در نتیجه، هرچه کنترل‌های داخلی در سازمان‌ها به شکل اثربخش‌تری اجرا شوند، اعتماد استفاده‌کنندگان به اطلاعات مالی نیز افزایش خواهد یافت.

ارزیابی ریسک و نقش آن در افزایش اعتماد

ارزیابی ریسک یکی از مهم‌ترین مؤلفه‌های کنترل داخلی محسوب می‌شود که نقش اساسی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی دارد. منظور از ارزیابی ریسک، شناسایی و تحلیل عواملی است که می‌توانند موجب بروز خطا، تقلب یا تحریف در گزارشگری مالی شوند. در واقع، سازمان‌ها از طریق ارزیابی مستمر ریسک‌ها می‌توانند نقاط ضعف احتمالی را شناسایی کرده و اقدامات لازم را برای کنترل آن‌ها انجام دهند. بر اساس چارچوب کنترل داخلی، ارزیابی ریسک یکی از عناصر اصلی کنترل داخلی است و بدون شناسایی صحیح ریسک‌ها، اجرای سایر کنترل‌ها اثربخشی لازم را نخواهد داشت (کمیته سازمان‌های حامی کمیسیون تریدوی، ۲۰۱۳). یافته‌های پژوهش نشان داد خبرگان، ارزیابی ریسک را مهم‌ترین عامل در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی می‌دانند. مشارکت‌کنندگان معتقد بودند شرکت‌هایی که به صورت مستمر ریسک‌های مرتبط با گزارشگری مالی، معاملات مالی و فرایندهای عملیاتی را بررسی می‌کنند، از شفافیت و قابلیت اتکای بیشتری برخوردار هستند. همچنین بیان شد شناسایی ریسک‌هایی مانند تقلب، دستکاری سود، ضعف نظارتی و اشتباهات مالی می‌تواند از بروز تحریف در اطلاعات مالی جلوگیری کند و اعتماد استفاده‌کنندگان را افزایش دهد. برخی پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند ضعف در ارزیابی ریسک می‌تواند موجب کاهش کیفیت گزارشگری مالی و افزایش احتمال تحریف اطلاعات شود (دویل، گی و مک‌وی، ۲۰۰۷). همچنین هویتاش، هویتاش و یزگل (۲۰۲۱)، تأکید کرده‌اند که پیچیدگی گزارشگری مالی و نبود ارزیابی مناسب ریسک، می‌تواند قابلیت اتکای اطلاعات مالی را کاهش دهد. در مجموع، نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد تقویت نظام ارزیابی ریسک و به‌روزرسانی مستمر آن، یکی از مهم‌ترین راهکارهای افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی است.

نظارت مستمر و تاثیر آن بر شفافیت

نظارت مستمر یکی از مهم‌ترین اجزای کنترل داخلی است که نقش مؤثری در اطمینان از اجرای صحیح کنترل‌ها و افزایش اعتماد به صورت‌های مالی دارد. منظور از نظارت مستمر، بررسی مداوم عملکرد کنترل‌های داخلی، شناسایی نقاط ضعف و پیگیری اصلاح آن‌ها است. این نظارت معمولاً از طریق کمیته حسابرسی، حسابرسی داخلی و مدیران ارشد سازمان انجام می‌شود و می‌تواند موجب افزایش شفافیت و کاهش احتمال بروز خطا و تقلب گردد. بر اساس چارچوب کنترل داخلی، نظارت مستمر نقش مهمی در حفظ اثربخشی کنترل‌ها و بهبود کیفیت گزارشگری مالی دارد (کمیته سازمان‌های حامی کمیسیون تریدوی، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش نشان داد خبرگان، نظارت مستمر را یکی از مهم‌ترین عوامل اعتمادساز در سازمان‌ها می‌دانند. مشارکت‌کنندگان بیان کردند هرچه کمیته حسابرسی از استقلال و تخصص بیشتری برخوردار باشد، توانایی بیشتری در شناسایی ضعف‌های کنترل داخلی و جلوگیری از تحریف اطلاعات مالی خواهد داشت. همچنین عملکرد مؤثر حسابرسی داخلی می‌تواند از طریق ارزیابی مستمر فرایندها و ارائه پیشنهادهای اصلاحی، موجب تقویت کنترل‌های داخلی و افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان شود. پژوهش‌های پیشین نیز نشان داده‌اند کیفیت و استقلال کمیته حسابرسی تأثیر مستقیمی بر اثربخشی کنترل‌های داخلی و کیفیت گزارشگری مالی دارد (کریشنان، ۲۰۰۵). همچنین لیسبیچ و همکاران (۲۰۱۶)، بیان کردند در برخی شرکت‌ها ممکن است کنترل‌های داخلی صرفاً جنبه ظاهری داشته باشد و نبود نظارت واقعی، اثربخشی آن‌ها را کاهش دهد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز نشان داد در برخی شرکت‌ها میان الزامات نظارتی و اجرای واقعی کنترل‌های داخلی فاصله وجود دارد. بنابراین، تقویت نظارت مستمر، ارتقای استقلال کمیته حسابرسی و افزایش اثربخشی حسابرسی داخلی می‌تواند نقش مهمی در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی داشته باشد.

محیط کنترلی اخلاقی و شفاف

محیط کنترلی یکی از اساسی‌ترین اجزای کنترل داخلی است که بر نگرش، رفتار و میزان پایبندی مدیران و کارکنان به اصول اخلاقی و حرفه‌ای تأثیر می‌گذارد. محیط کنترلی مناسب می‌تواند زمینه اجرای صحیح سایر کنترل‌ها را فراهم کرده و موجب افزایش شفافیت و اعتماد در سازمان شود. در واقع، زمانی که مدیریت ارشد سازمان بر رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای، پاسخگویی و صداقت تأکید داشته باشد، احتمال بروز تقلب، دستکاری اطلاعات مالی و رفتارهای فرصت‌طلبانه کاهش می‌یابد. بر اساس چارچوب کنترل داخلی، محیط کنترلی زیربنای سایر مؤلفه‌های کنترل داخلی محسوب می‌شود و نقش مهمی در اثربخشی کنترل‌ها دارد (کمیته سازمان‌های حامی کمیسیون تریدوی، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش نشان داد خبرگان، محیط کنترلی اخلاقی و شفاف را یکی از عوامل مهم در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی می‌دانند. مشارکت‌کنندگان بیان کردند که رفتار و نگرش مدیران ارشد تأثیر مستقیمی بر کیفیت گزارشگری مالی دارد و در سازمان‌هایی که فرهنگ پاسخگویی و شفافیت وجود دارد، اعتماد سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان نیز بیشتر است. همچنین تأکید شد که رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای توسط مدیران و کارکنان می‌تواند از تحریف اطلاعات مالی جلوگیری کرده و اعتبار گزارش‌های مالی را افزایش دهد. پژوهش‌های پیشین نیز نشان داده‌اند محیط کنترلی مناسب می‌تواند موجب کاهش رفتارهای فرصت‌طلبانه و افزایش کیفیت گزارشگری مالی شود (جن سن و مک‌کلینگ، ۱۹۷۶). همچنین مایر، دیویس و شورمن (۱۹۹۵)، بیان کرده‌اند اعتماد سازمانی زمانی تقویت می‌شود که مدیران رفتار صادقانه، منصفانه و مسئولانه داشته باشند. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد ایجاد محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، یکی از پیش‌شرط‌های اساسی برای افزایش اعتماد به صورت‌های مالی و بهبود اثربخشی کنترل‌های داخلی است.

گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی

گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی یکی از عوامل مهم در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی محسوب می‌شود. منظور از گزارش‌دهی شفاف، ارائه اطلاعات دقیق، قابل اتکا و روشن درباره وضعیت کنترل‌های داخلی، نقاط ضعف موجود و اقدامات اصلاحی انجام‌شده در سازمان است. هرچه اطلاعات ارائه‌شده درباره کنترل‌های داخلی شفاف‌تر و واقعی‌تر باشد، استفاده‌کنندگان می‌توانند با اطمینان بیشتری به اطلاعات مالی شرکت اعتماد کنند. همچنین شفافیت در گزارش‌دهی می‌تواند موجب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و بهبود پاسخگویی مدیران شود (جوناس و بلانشت، ۲۰۰۰). یافته‌های پژوهش نشان داد خبرگان معتقدند بسیاری از شرکت‌ها گزارش‌های کنترل داخلی را صرفاً برای رعایت الزامات قانونی تهیه می‌کنند و در برخی موارد این گزارش‌ها از شفافیت و محتوای کافی برخوردار نیستند. مشارکت‌کنندگان تأکید کردند گزارش کنترل داخلی زمانی می‌تواند اعتماد ایجاد کند که نقاط ضعف به صورت واقعی افشا شده و برنامه‌های اصلاحی نیز به طور شفاف ارائه شود. همچنین بیان شد گزارش‌های کلی و تشریفاتی نه تنها موجب افزایش اعتماد نمی‌شود، بلکه ممکن است موجب بدبینی استفاده‌کنندگان نسبت به وضعیت واقعی شرکت گردد. مطالعات پیشین نیز نشان داده‌اند کیفیت گزارش‌دهی مالی و شفافیت اطلاعات، رابطه مستقیمی با میزان اعتماد سرمایه‌گذاران دارد (بنداری و همکاران، ۲۰۲۱). همچنین گو و لی (۲۰۱۲)، بیان کردند ضعف در افشای کنترل داخلی می‌تواند موجب کاهش قابلیت اتکای اطلاعات مالی و افزایش نگرانی استفاده‌کنندگان شود. در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد شفافیت در گزارش‌دهی کنترل داخلی و ارائه واقعی نقاط ضعف و اقدامات اصلاحی، می‌تواند نقش مهمی در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی داشته باشد.

اطلاعات و ارتباطات

اطلاعات و ارتباطات یکی از اجزای مهم کنترل داخلی است که نقش اساسی در افزایش شفافیت و قابلیت اتکای صورت‌های مالی دارد. منظور از اطلاعات و ارتباطات، فرایند جمع‌آوری، ثبت، پردازش و انتقال اطلاعات مالی و غیرمالی در سازمان است؛ به گونه‌ای که اطلاعات مورد نیاز در زمان مناسب و به شکل دقیق در اختیار مدیران، حساب‌برسان و سایر استفاده‌کنندگان قرار گیرد. وجود سیستم‌های اطلاعاتی مناسب و ارتباطات مؤثر درون‌سازمانی می‌تواند موجب کاهش خطا، افزایش سرعت دسترسی به اطلاعات و بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود. بر اساس چارچوب کنترل داخلی، کیفیت اطلاعات و ارتباطات نقش مهمی در اثربخشی کنترل‌ها و تصمیم‌گیری صحیح دارد (کمیته سازمان‌های حامی کمیسیون تریدوی، ۲۰۱۳). یافته‌های پژوهش نشان داد خبرگان معتقدند ارائه به موقع و شفاف اطلاعات مالی، یکی از عوامل مهم در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی است. مشارکت‌کنندگان بیان کردند زمانی که اطلاعات مالی به صورت کامل، دقیق و در زمان مناسب ارائه شود، سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان با اطمینان بیشتری به گزارش‌های مالی اعتماد می‌کنند. همچنین وجود سیستم‌های اطلاعاتی یکپارچه و دسترسی کافی حساب‌برسان به اطلاعات، می‌تواند احتمال بروز خطا و تحریف در گزارشگری مالی را کاهش دهد. برخی پژوهش‌ها نیز نشان داده‌اند کیفیت اطلاعات مالی و شفافیت ارتباطات سازمانی، رابطه مستقیمی با اعتماد استفاده‌کنندگان و کیفیت گزارشگری مالی دارد (جوناس و بلانشت، ۲۰۰۰). همچنین چایچیل، لئون و مینوتی مزا (۲۰۱۸)، بیان کردند پیچیدگی گزارشگری مالی و ضعف در انتقال اطلاعات می‌تواند موجب کاهش قابلیت اتکای صورت‌های مالی شود. در مجموع، یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد تقویت سیستم‌های اطلاعاتی، بهبود ارتباطات سازمانی و افزایش شفافیت اطلاعات مالی، می‌تواند نقش مهمی در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی داشته باشد.

فعالیت‌های کنترلی

فعالیت‌های کنترلی به مجموعه سیاست‌ها، رویه‌ها و اقداماتی گفته می‌شود که با هدف کاهش ریسک‌ها و اطمینان از اجرای صحیح فرایندهای سازمانی طراحی می‌شوند. این فعالیت‌ها شامل اقداماتی مانند تفکیک وظایف، مستندسازی معاملات، کنترل دسترسی به دارایی‌ها، تأیید معاملات و نظارت بر عملیات مالی است. فعالیت‌های کنترلی به عنوان بخش اجرایی کنترل داخلی شناخته می‌شوند و نقش مهمی در پیشگیری از خطا، تقلب و سوءاستفاده‌های مالی دارند. بر اساس چارچوب کنترل داخلی، وجود فعالیت‌های کنترلی مناسب می‌تواند موجب افزایش صحت اطلاعات مالی و بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود (کمیته سازمان‌های حامی کمیسیون تریدوی، ۲۰۱۳). نتایج پژوهش نشان داد خبرگان، فعالیت‌های کنترلی را یکی از عوامل مؤثر در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی می‌دانند. مشارکت‌کنندگان بیان کردند تفکیک مناسب وظایف و جلوگیری از تمرکز اختیارات در دست یک فرد، می‌تواند احتمال وقوع تقلب و دستکاری اطلاعات مالی را کاهش دهد. همچنین مستندسازی دقیق معاملات و نگهداری منظم اسناد مالی، موجب افزایش قابلیت پیگیری و شفافیت اطلاعات می‌شود و اعتماد استفاده‌کنندگان را تقویت می‌کند. برخی مطالعات پیشین نیز نشان داده‌اند ضعف در فعالیت‌های کنترلی می‌تواند زمینه‌ساز بروز اشتباهات مالی و کاهش کیفیت گزارشگری شود (دویل، گی و مک‌وی، ۲۰۰۷). همچنین گو و لی (۲۰۱۲)، تأکید کردند وجود کنترل‌های اجرایی مناسب، احتمال تحریف اطلاعات مالی را کاهش داده و موجب افزایش قابلیت اتکای صورت‌های مالی می‌شود. یافته‌های پژوهش حاضر نیز نشان داد فعالیت‌های کنترلی زمانی اثربخش خواهند بود که به صورت واقعی و مستمر اجرا شوند و صرف وجود رویه‌های ظاهری نمی‌تواند اعتماد پایدار ایجاد کند. در مجموع، تقویت فعالیت‌های کنترلی می‌تواند به کاهش خطا، افزایش شفافیت و ارتقای اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی کمک کند.

چالش‌ها و فرصت‌های کنترل داخلی

کنترل‌های داخلی در سال‌های اخیر به یکی از مهم‌ترین ابزارهای افزایش شفافیت و اعتماد در گزارشگری مالی تبدیل شده‌اند، اما اجرای اثربخش آن‌ها همواره با چالش‌ها و فرصت‌هایی همراه بوده است. یکی از مهم‌ترین چالش‌های مطرح‌شده در این پژوهش، فاصله میان الزامات قانونی کنترل داخلی و اجرای واقعی آن در برخی شرکت‌ها است. خبرگان معتقد بودند در بسیاری از موارد، کنترل‌های داخلی بیشتر جنبه ظاهری و تشریفاتی دارند و صرفاً برای رعایت الزامات نهاد‌های ناظر تهیه می‌شوند، در حالی که در عمل از اثربخشی کافی برخوردار نیستند. این مسئله می‌تواند موجب کاهش اعتماد استفاده‌کنندگان و تضعیف کیفیت گزارشگری مالی شود. یکی دیگر از چالش‌های مهم، ضعف در نظارت مستمر و نبود استقلال کافی کمیته‌های حسابرسی در برخی شرکت‌ها است. مشارکت‌کنندگان بیان کردند زمانی که کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی از استقلال و تخصص لازم برخوردار نباشند، توانایی کافی برای شناسایی ضعف‌های کنترل داخلی و جلوگیری از تحریف اطلاعات مالی را نخواهند داشت. همچنین محدودیت در شفافیت گزارش‌دهی و نبود فرهنگ پاسخگویی در برخی سازمان‌ها، از دیگر عواملی است که می‌تواند اثربخشی کنترل‌های داخلی را کاهش دهد (کریشن، ۲۰۰۵). در کنار این چالش‌ها، پژوهش حاضر فرصت‌های مهمی را نیز در زمینه کنترل‌های داخلی شناسایی کرد. مهم‌ترین فرصت، تقویت نظام ارزیابی ریسک و بهبود نظارت مستمر در سازمان‌ها است. خبرگان تأکید کردند شرکت‌هایی که ریسک‌های مالی و عملیاتی خود را به صورت مستمر ارزیابی می‌کنند و از سیستم نظارتی مؤثر برخوردار هستند، می‌توانند اعتماد بیشتری در میان سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان ایجاد کنند. همچنین توسعه سیستم‌های اطلاعاتی، افزایش شفافیت گزارش‌دهی و ارتقای کیفیت ارتباطات سازمانی، از دیگر فرصت‌هایی است که می‌تواند موجب بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود. پژوهش‌های پیشین نیز نشان داده‌اند وجود کنترل‌های داخلی اثربخش می‌تواند موجب

کاهش ریسک گزارشگری مالی، افزایش شفافیت و بهبود اعتماد استفاده‌کنندگان شود (گو و لی، ۲۰۱۲). همچنین لیسچ و همکاران (۲۰۱۶)، بیان کردند کنترل‌های داخلی زمانی می‌توانند نقش واقعی خود را ایفا کنند که علاوه بر الزامات رسمی، در عمل نیز به صورت مستمر اجرا و ارزیابی شوند. در مجموع، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد هرچند کنترل‌های داخلی در برخی شرکت‌ها با چالش‌هایی مانند اجرای صوری، ضعف نظارت و محدودیت شفافیت مواجه هستند، اما در صورت اجرای صحیح و واقعی می‌توانند به یکی از مهم‌ترین ابزارهای افزایش اعتماد به صورت‌های مالی تبدیل شوند.

روشن‌شناسی پژوهش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی و از نظر روش، کیفی - تحلیلی است. هدف اصلی پژوهش، بررسی نقش کنترل‌های داخلی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی و شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر این موضوع از دیدگاه خبرگان حوزه حسابداری، حسابرسی و گزارشگری مالی است. برای دستیابی به این هدف، اطلاعات مورد نیاز از طریق مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با خبرگان و متخصصان این حوزه گردآوری شد. جامعه مشارکت‌کنندگان پژوهش شامل اعضای هیئت علمی رشته حسابداری، حسابرسان مستقل، مدیران مالی شرکت‌های بورسی و کارشناسان حوزه بازار سرمایه بود که دارای تجربه و دانش تخصصی در زمینه کنترل‌های داخلی و گزارشگری مالی بودند. انتخاب مشارکت‌کنندگان به صورت هدفمند انجام شد و مصاحبه‌ها تا زمانی ادامه یافت که دیدگاه‌های جدید و متفاوت کمتری مشاهده شد و اطلاعات پژوهش به سطح مناسبی از تکمیل رسید. در فرایند گردآوری اطلاعات، تلاش شد پرسش‌ها به گونه‌ای طراحی شوند که مشارکت‌کنندگان بتوانند دیدگاه‌ها و تجربیات خود را درباره عوامل مؤثر بر اعتماد به صورت‌های مالی و نقش کنترل‌های داخلی به صورت دقیق بیان کنند. پس از انجام مصاحبه‌ها، اطلاعات حاصل به صورت منظم بررسی، دسته‌بندی و تحلیل شد تا مهم‌ترین محورهای مرتبط با موضوع پژوهش شناسایی شود. برای افزایش اعتبار یافته‌ها، دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان به صورت دقیق بررسی و نتایج با مبانی نظری و پژوهش‌های پیشین مقایسه شد. همچنین تلاش شد در تمامی مراحل پژوهش، اصول امانت‌داری، دقت در ثبت اطلاعات و حفظ محرمانگی مشارکت‌کنندگان رعایت شود. در نهایت، یافته‌های پژوهش بر اساس دیدگاه خبرگان در چند محور اصلی شامل ارزیابی ریسک، نظارت مستمر، محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی، اطلاعات و ارتباطات و فعالیت‌های کنترلی مورد بررسی قرار گرفت تا تصویری روشن از عوامل مؤثر بر افزایش اعتماد به صورت‌های مالی ارائه شود.

یافته‌های پژوهش

نتایج پژوهش نشان داد کنترل‌های داخلی نقش مهمی در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی دارند و هرچه این کنترل‌ها به شکل دقیق‌تر و اثربخش‌تری اجرا شوند، میزان اطمینان استفاده‌کنندگان نسبت به اطلاعات مالی افزایش می‌یابد. بررسی دیدگاه‌های خبرگان نشان داد مهم‌ترین عامل مؤثر بر اعتماد، «ارزیابی ریسک» است. مشارکت‌کنندگان معتقد بودند شناسایی و مدیریت ریسک‌های مرتبط با گزارشگری مالی، پایه اصلی ایجاد اعتماد در بازار سرمایه محسوب می‌شود و شرکت‌هایی که ریسک‌های مالی و عملیاتی خود را به صورت مستمر ارزیابی می‌کنند، از اعتبار بیشتری برخوردار هستند.

یکی دیگر از یافته‌های مهم پژوهش، تأکید بر «نظارت مستمر» بود. خبرگان بیان کردند عملکرد مؤثر کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی می‌تواند موجب کاهش خطا، جلوگیری از تقلب و افزایش شفافیت در گزارشگری مالی شود. همچنین نتایج نشان داد استقلال و تخصص اعضای کمیته حسابرسی نقش مهمی در اثربخشی نظارت داخلی

دارد. یافته‌ها همچنین نشان داد «محیط کنترلی اخلاقی و شفاف» از جمله عوامل اساسی در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی است. مشارکت‌کنندگان تأکید کردند زمانی که مدیران ارشد سازمان به اصول اخلاق حرفه‌ای، شفافیت و پاسخگویی پایبند باشند، اعتماد استفاده‌کنندگان به گزارش‌های مالی نیز افزایش می‌یابد. علاوه بر این، شفافیت در گزارش‌دهی کنترل داخلی و افشای واقعی نقاط ضعف، به عنوان یکی دیگر از عوامل مهم اعتمادساز معرفی شد. از دیگر نتایج پژوهش می‌توان به اهمیت کیفیت اطلاعات و ارتباطات در سازمان اشاره کرد. خبرگان معتقد بودند ارائه به موقع اطلاعات مالی، وجود سیستم‌های اطلاعاتی مناسب و دسترسی کافی حساب‌برسان به اطلاعات، می‌تواند قابلیت اتکای صورت‌های مالی را افزایش دهد. همچنین فعالیت‌های کنترلی مانند تفکیک وظایف، مستندسازی معاملات و حفاظت از دارایی‌ها، به عنوان عوامل مکمل در تقویت کنترل داخلی شناخته شدند. در نهایت، یافته‌های پژوهش نشان داد در برخی شرکت‌ها میان الزامات کنترل داخلی و اجرای واقعی آن فاصله وجود دارد و در برخی موارد کنترل‌ها بیشتر جنبه ظاهری و تشریفاتی دارند. این موضوع می‌تواند موجب کاهش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی شود و ضرورت تقویت نظارت و اجرای واقعی کنترل‌های داخلی را بیش از پیش آشکار می‌سازد.

نتیجه‌گیری

نتایج این پژوهش نشان داد کنترل‌های داخلی یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی هستند و اجرای صحیح و اثربخش آن‌ها می‌تواند نقش قابل توجهی در بهبود شفافیت و قابلیت اتکای گزارشگری مالی داشته باشد. بر اساس دیدگاه خبرگان، اعتماد زمانی شکل می‌گیرد که کنترل‌های داخلی تنها در سطح مقررات و الزامات رسمی باقی نمانند، بلکه به صورت واقعی و مستمر در فرایندهای سازمانی اجرا شوند. در این میان، ارزیابی ریسک به عنوان مهم‌ترین عامل اثرگذار شناخته شد؛ زیرا شناسایی و مدیریت ریسک‌های مرتبط با گزارشگری مالی، زمینه‌پیشگیری از خطا، تقلب و تحریف اطلاعات را فراهم می‌کند. یافته‌های پژوهش همچنین نشان داد نظارت مستمر از طریق کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی، نقش مهمی در افزایش کیفیت کنترل‌های داخلی و تقویت اعتماد استفاده‌کنندگان دارد. علاوه بر این، وجود محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، موجب افزایش پاسخگویی مدیران و بهبود اعتبار اطلاعات مالی می‌شود. خبرگان تأکید کردند که شفافیت در گزارش‌دهی کنترل داخلی و افشای نقاط ضعف همراه با ارائه اقدامات اصلاحی، می‌تواند اعتماد سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان را تقویت کند. از دیگر نتایج پژوهش، اهمیت کیفیت اطلاعات و ارتباطات در سازمان بود. ارائه به موقع اطلاعات مالی، وجود سیستم‌های اطلاعاتی مناسب و دسترسی کافی حساب‌برسان به اطلاعات، از جمله عواملی بودند که در افزایش قابلیت اتکای صورت‌های مالی مؤثر شناخته شدند. همچنین فعالیت‌های کنترلی مانند تفکیک وظایف، مستندسازی معاملات و حفاظت از دارایی‌ها، به عنوان ابزارهای مکمل در کاهش خطا و پیشگیری از سوءاستفاده مطرح شدند.

در مجموع، نتایج پژوهش بیانگر آن است که تقویت کنترل‌های داخلی می‌تواند به افزایش اعتماد عمومی نسبت به صورت‌های مالی و بهبود کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌ها منجر شود. همچنین یافته‌ها نشان داد در برخی شرکت‌ها هنوز فاصله قابل توجهی میان الزامات کنترل داخلی و اجرای واقعی آن وجود دارد و همین موضوع می‌تواند اثربخشی کنترل‌ها را کاهش دهد. بنابراین، توجه بیشتر مدیران، نهادهای نظارتی و کمیته‌های حسابرسی به اجرای واقعی و مستمر کنترل‌های داخلی، می‌تواند گامی مؤثر در افزایش اعتماد و ارتقای شفافیت در بازار سرمایه باشد.

تأیید نقش کلیدی کنترل داخلی در افزایش اعتماد

نتایج این پژوهش نشان داد که وجود یک سیستم کنترل داخلی اثربخش، نقش تعیین کننده‌ای در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان به صورت‌های مالی دارد. تمامی مشارکت‌کنندگان تأکید کردند کنترل داخلی به عنوان یک سازوکار پیشگیرانه و نظارتی، موجب کاهش خطا، کاهش احتمال تحریف بااهمیت و پیشگیری از تقلب می‌شود و در نهایت کیفیت گزارشگری مالی را بهبود می‌بخشد. از دیدگاه خبرگان، زمانی که کنترل داخلی به صورت واقعی اجرا شود، اطمینان استفاده‌کنندگان نسبت به صحت اطلاعات مالی افزایش یافته و تصمیم‌گیری اقتصادی آنان با اطمینان بیشتری انجام می‌شود. همچنین یافته‌ها نشان دادند ضعف یا نبود کنترل داخلی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل کاهش اعتماد معرفی می‌شود، زیرا زمینه‌ساز افزایش ریسک اطلاعاتی و عدم شفافیت در گزارشگری مالی خواهد بود.

ارزیابی ریسک به عنوان مهم‌ترین عامل اعتمادساز

یکی از مهم‌ترین نتایج پژوهش، اولویت یافتن مؤلفه «ارزیابی ریسک» به عنوان اثرگذارترین عامل در افزایش اعتماد به صورت‌های مالی بود. مشارکت‌کنندگان معتقد بودند شناسایی، تحلیل و مدیریت ریسک‌های گزارشگری مالی، زیربنای طراحی و اجرای سایر کنترل‌ها است و بدون آن، کنترل داخلی کارایی لازم را ندارد. از دیدگاه خبرگان، شرکت‌هایی که ریسک‌های اصلی مانند ریسک تقلب، ریسک تحریف سود، ریسک معاملات اشخاص وابسته و ریسک‌های ناشی از شرایط اقتصادی را به صورت مستمر شناسایی و به‌روزرسانی می‌کنند، قابل اعتمادتر هستند. همچنین تأکید شد که در شرایط اقتصادی ایران که با عدم قطعیت و تغییرات سریع همراه است، ارزیابی ریسک باید پویا و مستمر باشد تا بتواند اعتماد استفاده‌کنندگان را حفظ کند. بنابراین، ارزیابی ریسک به عنوان مهم‌ترین محور اعتمادساز معرفی شد.

اهمیت نظارت مستمر کمیته حسابرسی و حسابرسی داخلی

نتایج پژوهش نشان داد نظارت مستمر یکی از عوامل اصلی اعتمادسازی در شرکت‌هاست و نقش کمیته حسابرسی و واحد حسابرسی داخلی در این زمینه بسیار حیاتی است. خبرگان بیان کردند نظارت زمانی اثربخش خواهد بود که کمیته حسابرسی از استقلال کافی برخوردار باشد و اعضای آن تخصص مالی و تجربه لازم برای بررسی سیستم کنترل داخلی را داشته باشند. همچنین حسابرسی داخلی باید به عنوان بازوی اجرایی نظارت، به صورت منظم نقاط ضعف کنترل داخلی را شناسایی کرده و نتایج را به کمیته حسابرسی گزارش دهد. یافته‌ها نشان داد در صورتی که نظارت مستمر به شکل واقعی انجام شود، احتمال بروز تخلف، تقلب و گزارشگری مالی نادرست کاهش یافته و اعتماد استفاده‌کنندگان تقویت خواهد شد. در مقابل، ضعف در نظارت و نبود پیگیری کافی برای اصلاح نقاط ضعف، می‌تواند اعتماد عمومی را به شدت کاهش دهد.

نقش زیربنایی محیط کنترلی اخلاقی و شفاف

یافته‌های پژوهش بیانگر آن است که محیط کنترلی اخلاقی و شفاف، یکی از اساسی‌ترین عناصر در ایجاد اعتماد به صورت‌های مالی محسوب می‌شود. مشارکت‌کنندگان تأکید کردند که محیط کنترلی، فرهنگ سازمانی و رفتار مدیریت ارشد را منعکس می‌کند و اگر مدیریت ارشد نسبت به اخلاق حرفه‌ای، صداقت و پاسخگویی پایبند نباشد، سایر اجزای کنترل داخلی نیز اثربخش نخواهند بود. خبرگان اشاره کردند که اعتماد استفاده‌کنندگان در درجه نخست به نیت و رفتار مدیران بستگی دارد و زمانی افزایش می‌یابد که مدیران در عمل شفافیت و رعایت اصول اخلاقی را نشان دهند. همچنین بیان شد شرکت‌هایی که فرهنگ سازمانی سالم دارند، کمتر در معرض تحریف و دستکاری اطلاعات مالی قرار می‌گیرند و در نتیجه اعتماد سرمایه‌گذاران و سایر ذی‌نفعان را بهتر حفظ می‌کنند.

ضرورت گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی

بر اساس نتایج پژوهش، گزارش‌دهی شفاف کنترل داخلی نقش مهمی در افزایش اعتماد استفاده‌کنندگان دارد. مشارکت‌کنندگان بیان کردند گزارش کنترل داخلی زمانی می‌تواند اعتماد ایجاد کند که واقعی، دقیق و دارای جزئیات کافی باشد. خبرگان معتقد بودند افشای نقاط ضعف کنترل داخلی، اگر همراه با برنامه اصلاحی مشخص باشد، نه تنها موجب کاهش اعتماد نمی‌شود، بلکه می‌تواند نشان‌دهنده صداقت و پاسخگویی مدیریت باشد و در نهایت اعتماد را تقویت کند. همچنین تأکید شد گزارش‌های کلی، مبهم و تشریفاتی نه تنها اعتماد ایجاد نمی‌کنند بلکه موجب بدبینی و کاهش اعتبار شرکت در بازار سرمایه می‌شوند. بنابراین، شفافیت در گزارش‌دهی کنترل داخلی باید به عنوان یک ابزار اعتمادساز و عامل کاهش عدم تقارن اطلاعاتی مورد توجه قرار گیرد.

تأثیر کیفیت اطلاعات و ارتباطات بر اعتماد

یافته‌های پژوهش نشان داد کیفیت اطلاعات و ارتباطات سازمانی، یکی از پیش‌شرط‌های اعتماد به صورت‌های مالی است. خبرگان بیان کردند زمانی که اطلاعات مالی به موقع، دقیق و قابل دسترس باشد، استفاده‌کنندگان احساس اطمینان بیشتری نسبت به گزارش‌های مالی خواهند داشت. همچنین وجود سیستم‌های اطلاعاتی یکپارچه و امن می‌تواند از تحریف داده‌ها جلوگیری کرده و دقت گزارشگری را افزایش دهد. مشارکت‌کنندگان اشاره کردند که تأخیر در ارائه اطلاعات یا محدودیت در دسترسی حسابرس به مدارک و مستندات، باعث ایجاد تردید در ذهن استفاده‌کنندگان می‌شود و ممکن است به عنوان نشانه‌ای از ضعف کنترل داخلی یا پنهان‌کاری تلقی گردد. بنابراین تقویت کانال‌های ارتباطی، شفافیت اطلاعاتی و تسهیل دسترسی حسابرس به داده‌ها می‌تواند نقش مهمی در افزایش اعتماد عمومی به صورت‌های مالی داشته باشد.

وجود شکاف اجرایی و تشریفاتی بودن کنترل داخلی در برخی شرکت‌ها

یکی از نتایج مهم و قابل توجه پژوهش، شناسایی پدیده «تشریفاتی بودن کنترل داخلی» در برخی شرکت‌های ایرانی بود. مشارکت‌کنندگان اشاره کردند که در بسیاری از موارد، کنترل‌های داخلی تنها به صورت ظاهری و برای رعایت الزامات قانونی اجرا می‌شود و در عمل اثربخشی لازم را ندارد. این وضعیت باعث ایجاد شکاف جدی میان استانداردها و عملکرد واقعی شرکت‌ها شده و اعتماد استفاده‌کنندگان را تهدید می‌کند. خبرگان بیان کردند که اگر کنترل داخلی صرفاً به تهیه گزارش‌ها و مستندات محدود شود و نظارت واقعی بر اجرا وجود نداشته باشد، اعتماد پایدار شکل نخواهد گرفت. بنابراین یکی از پیامدهای اصلی این پژوهش، تأکید بر ضرورت اصلاح این شکاف اجرایی و حرکت از کنترل داخلی صورتی به سمت کنترل داخلی واقعی و اثربخش است؛ موضوعی که نیازمند توجه جدی نهادهای نظارتی و همچنین تعهد مدیریتی در شرکت‌ها می‌باشد.

منابع

- ✓ ابراهیمی کردلر، علی، محمودی، علی، خازن، آتنا، (۱۴۰۲)، نحوه نظارت کمیته‌های حسابرسی بر کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی، بررسی‌های حسابداری و حسابرسی.
- ✓ اسکندری، علیرضا، عباسی، لیلا، (۱۴۰۳)، نقش سیستم‌های کنترل داخلی بر اطمینان پایداری عملکرد مالی، فصلنامه چشم انداز حسابداری و مدیریت.

- ✓ امیری، الهه، حاجیها، زهره، (۱۳۹۶)، بررسی رابطه بین فعالیت‌های کمیته حسابرسی و کیفیت سیستم کنترل داخلی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه علمی پژوهشی دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت.
- ✓ باقرپور ولاشانی، محمد علی، نوغانی، محسن، گل علیزاده فروتقه، زهرا، (۱۳۹۴)، تأثیر اجرای دستورالعمل کنترل‌های داخلی بر سطح اعتماد استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت.
- ✓ سازمان بورس و اوراق بهادار تهران، (۱۳۹۱)، دستورالعمل کنترل‌های داخلی ناشران پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران.
- ✓ عباسی، سمیه، صفرپور، مریم، خوشکار، فرزین، (۱۴۰۰)، تأثیر ریسک کنترل داخلی بر مشکلات نمایندگی، رویکردهای پژوهشی نوین در مدیریت و حسابداری.
- ✓ COSO (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission). (2013). Internal control—Integrated framework. Durham, NC: COSO.
- ✓ Doyle, J. T., Ge, W., & McVay, S. (2007). Determinants of weaknesses in internal control over financial reporting. *Journal of Accounting and Economics*, 44(1–2), 193–223.
- ✓ Goh, B. W., & Li, D. (2012). Internal control weaknesses and the quality of financial reporting. *The Accounting Review*, 87(4), 1193–1235.
- ✓ Hoitash, R., Hoitash, U., & Yezegel, A. (2021). Can sell-side analysts' experience, expertise and qualifications help mitigate the adverse effects of accounting reporting complexity? *Review of Accounting Studies*, 26(3), 1–32.
- ✓ Jensen, M. C., & Meckling, W. H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305–360.
- ✓ Jonas, G. J., & Blanchet, J. (2000). Assessing quality of financial reporting. *Accounting Horizons*, 14(3), 353–363.
- ✓ Krishnan, J. (2005). Audit committee quality and internal control: An empirical analysis. *The Accounting Review*, 80(2), 649–675.
- ✓ Lisic, L. L., Neal, T. L., Zhang, I. X., & Zhang, Y. (2016). CEO power, internal control quality, and audit committee effectiveness in substance versus in form. *Contemporary Accounting Research*, 33(3), 1199–1237.
- ✓ Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review*, 20(3), 709–734.